

УДК 323.2

Балакірева О.М., канд. соціол. наук,

Дмитрук Д.А., канд. соціол. наук,

Середа Ю.В., канд. соціол. наук

Інститут економіки та прогнозування НАН України

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ТА ОЦІНКИ СИТУАЦІЇ НАПРИКІНЦІ 2010 р.

Аналіз громадської думки наприкінці року презентує загальні оцінки поточної ситуації в країні, оцінку результатів місцевих виборів та динаміку довіри до місцевих органів влади, динаміку електоральних орієнтацій, сприйняття стану демократії та погляд на політичну опозицію, самооцінки економічного становища та перспектив розвитку країни та власного життя, динаміку соціально-економічних оцінок та очікувань та динаміку довіри до основних соціальних інститутів та організацій.

За результатами всеукраїнського опитування населення країни. Опитування проводилося з 27 листопада по 8 грудня 2010 р. в усіх областях України, АР Крим та м. Києві. Усього опитано 2109 респондентів. Стандартні відхилення при достовірних 95 відсотках і співвідношенні змінних від 0,1 : 0,9 до 0,5 : 0,5 становлять 1,31–2,18%. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю за місцем проживання респондента "віч-на-віч". Рівень досягнення респондентів – 65%. Крім того, для аналізу динаміки по окремих показниках включені результати попередніх опитувань в межах моніторингу громадської думки, що постійно проводяться Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка та Центром "Соціальний моніторинг". Вибіркова сукупність кожного опитування моніторингу становить не менше 2000 респондентів, репрезентативна за основними соціально-демографічними ознаками по відношенню до дорослого населення України.

Аналіз результатів грудневого опитування громадської думки дає підстави до таких узагальнюючих висновків:

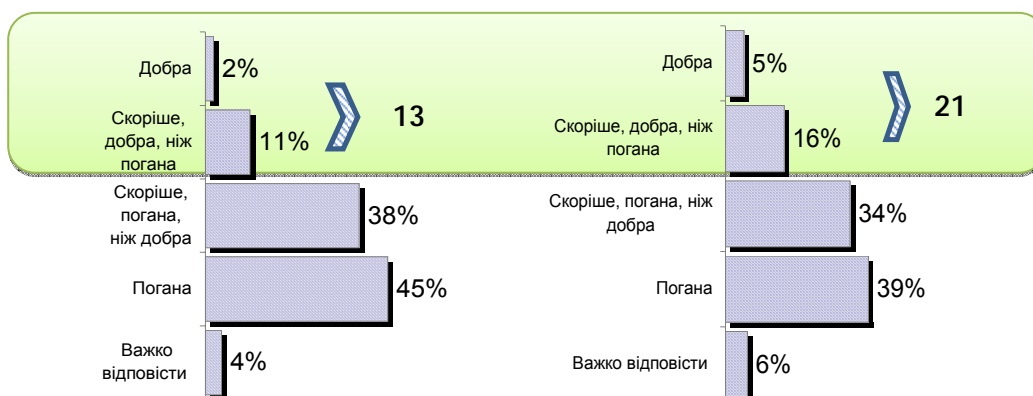
- Загальна оцінка населення поточної ситуації в країні залишається негативною. Економічну ситуацію схильні вважати доброю або такою, що наближається до доброї, 13%, політичну ситуацію – 21%.
- Баланс довіри до політиків та центральних органів влади залишається негативним.
- Президенту України В. Януковичу довіряють 44%. (У грудні 2005 р. В. Ющенко довіряли 37%.)

- Населення позитивно сприйняло результати виборів до місцевих органів влади. Баланс довіри до вибірних міських та селищних голів, а також до місцевих рад є позитивним. Дещо нижчим (хоча також з позитивним балансом) рівень довіри мають обласні ради депутатів.
- Більше третини (36%) електорату не підтримуватиме жодну з політичних сил. У рейтингу партій першість продовжує утримувати Партія регіонів, яку підтримують 27% опитаних. Серед тих, хто взяв би участь у виборах, якби вони відбувалися найближчої неділі, цей показник становить майже 36%. Другу позицію зберігає за собою Партія "Батьківщина", яку підтримують 11% (15% серед тих, хто визначився та прийшов би голосувати). Фронт змін підтримують 6,2%, (8,9%), Свободу – 5,2% (6,8), Сильну Україну – 4,8% (6,3%), Комуністичну партію України – 3,87% (4,9%). Усі зазначені вище політичні сили потрапили б до Верховної Ради України, якби вибори відбувалися найближчої неділі.
- Оцінки населенням рівня демократичності влади за рік перебування при владі В.Януковича не зазнали кардинальних змін. У цілому за 10-бальною шкалою (де 10 балів – "повна демократія", а 1 бал – "цілковита відсутність демократії") оцінки демократичності поточної влади становлять 5,17 бала, а надані оцінки влади, коли президентом був В. Ющенко, – 5,79 бала.
- 54% населення вважають, що Україні зараз потрібна політична опозиція, 29% – не потрібна. Більше половини опитаних (52%) вважають, що зараз в Україні не існує значних та потужних опозиційних рухів та партій. 31% опитаних схильні вважати найбільш значущою та потужною опозиційною партією "Батьківщину"/ Блок Юлії Тимошенко, 14% вважають такою силою "Фронт змін", 11% – ВО "Свобода", 3% назвали "Нашу Україну".
- Більшість опитаних вважає що зараз держава недостатньо регулює економічні процеси в країні (56%), 19% вважає рівень втручання держави в економіку достатнім, і лише 10% вважають, що держава занадто сильно втручається в економічні процеси.
- 39% опитаних вважають, що в країні є сили, здатні забезпечити швидке піднесення економіки та поліпшити рівень життя населення. Натомість 31% вважає, що таких сил немає.
- Переважна більшість (71%) вважає що Україна продовжує потерпати від кризи, ще 14% сказали, що криза тільки розпочинається. Лише 10% вважають, що криза закінчилася чи закінчується.
- Наприкінці 2010 р. 30% українських громадян вважали, що вони живуть краще, ніж рік тому; гірше, за власною оцінкою, стали жити 59%.
- Соціально-економічні індекси засвідчують збільшення інфляційних очікувань, зростання позитивних оцінок щодо потенціалу розвитку економіки, але й очікування погіршення власного матеріального становища.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Загальні оцінки поточної ситуації в країні

Переважає більшість населення продовжує оцінювати ситуацію в країні негативно. Лише 13% схильні вважати економічну ситуацію доброю або такою, що наближається до доброї; частка респондентів, які позитивно оцінили політичну ситуацію в країні, становить 21% опитаних (рис. 1, 2).

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання: "Як би Ви оцінили поточну економічну ситуацію в Україні?", %

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання: "Як би Ви оцінили поточну політичну ситуацію в Україні?", %

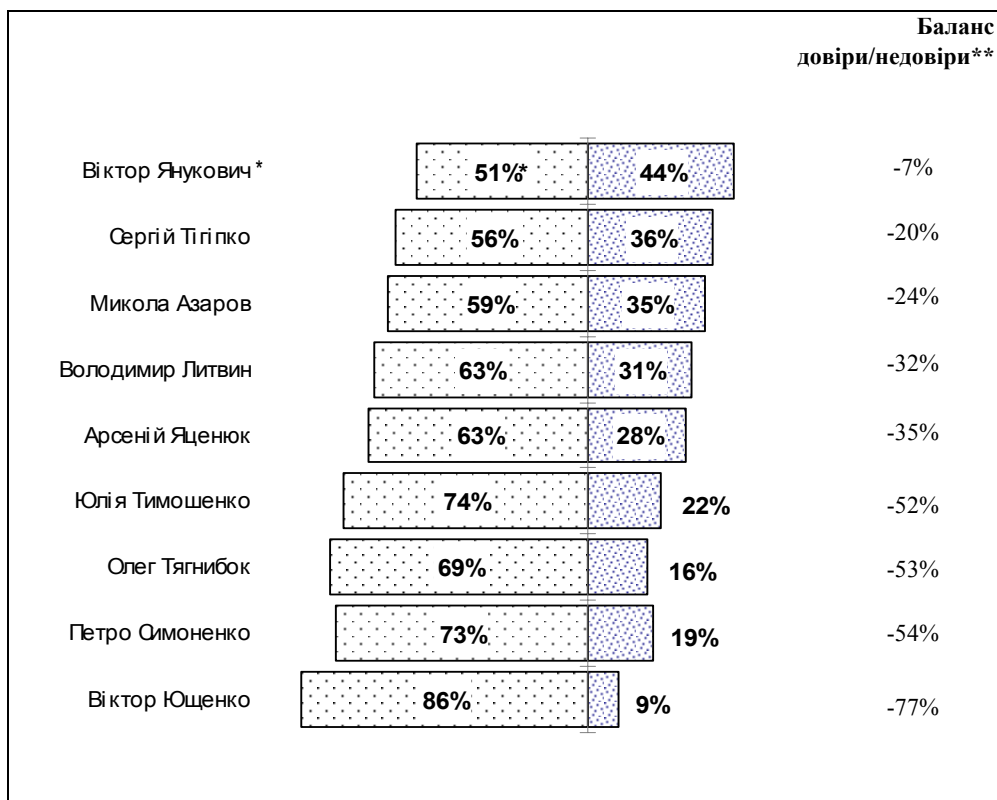
Загалом, частка населення, яка одночасно позитивно оцінює ситуацію і в політичній, і в економічній царині, становить лише 11%, натомість, тих, хто негативно оцінив ситуацію і в політиці, і в економіці, – 70%. До того ж, майже половина опитаних (47%) вважає, що діючий Уряд не здатен домогтися змін на краще. Найменше покладаються на Уряд жителі Західного та Центрального регіонів країни, найбільше сподівань у мешканців АР Криму.

Таблиця 1
Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви вважаєте, чи зможе нинішній Уряд найближчим часом домогтися змін у становищі країни на краще?", %

	Серед всіх	Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	АР Крим	м. Київ
Так/скоріше, так	23%	20%	25%	30%	34%	55%	29%	23%
Можливо, так, можливо, ні	24%	20%	22%	20%	28%	22%	14%	24%
Ні/скоріше, ні	49%	55%	51%	46%	35%	21%	54%	49%
Важко відповісти	5%	5%	1%	4%	2%	2%	2%	5%
<i>Респондентів</i>	2106	406	314	248	690	212	108	128

Описані вище негативні очікування позначаються і на оцінках роботи основних політичних інституцій країни. Негативно оцінюється робота Верховної Ради України (надали негативну оцінку її роботі 70%; роботу В. Литвина негативно оцінили 63%), Кабінету Міністрів (негативно оцінили його діяльність в цілому 63%; дали негативну оцінку діяльності М. Азарова на посаді прем'єр-міністра 61% опитаних). Також більшість опитаних (52%) негативно оцінює діяльність Президента України В. Януковича.

Негативні оцінки та настрої населення поширюються і на характер ставлення до всіх без винятку провідних політиків: так, якщо подивитися на рівень довіри до включених до переліку політиків, то можна побачити, що в жодного з них немає позитивного балансу довіри. Зазначимо, що на тлі загальної недовіри до політичних діячів, що сформувалася в більшості населення, політики, які зараз представляють владу, мають краще співвідношення балансу довіри та недовіри, ніж лідери опозиції.

* У діаграмі наведений відсоток тих, хто дав змістовну відповідь: "довіряють" – сума відповідей "повністю довіряю" та "скоріше, довіряю"; "не довіряють" – сума відповідей "повністю не довіряю" та "скоріше, не довіряю".

** Обраховано як різницю між часткою респондентів, які довіряють та не довіряють.

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання: "Зараз я буду по черзі називати політичних діячів, а Ви вкажіть, наскільки Ви довіряєте кожному з них?", %

Оцінка результатів місцевих виборів та динаміка довіри до місцевих органів влади

На тлі незадовільних оцінок діяльності центральних органів влади населення доволі позитивно сприйняло результати місцевих виборів. Підтвердження цьому можна побачити у зростанні рівня довіри до виборних міських та селищних голів, а також до місцевих рад. Дещо нижчий рівень довіри мають обласні Ради депутатів. В той же час, призначені голови адміністрацій баланують на рівні довіри та недовіри.

Слід зазначити, що позитивні оцінки виборним представникам та органам влади зумовлені, передусім і виключно тим, що респонденти оцінювали лише свої власні місцеві органи влади, залишаючи всі інші, так би мовити, "за дужками".

Порівняння рівня довіри до "старих" (результати опитування грудня 2009 року) та "нових", щойно обраних (грудень 2010 року), місцевих органів влади засвідчує, що останні починають свою діяльність зі значно вищим рівнем довіри до себе.

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання: "Скажіть, будь ласка, якою мірою Ви довіряєте...?", %

	Грудень 2009 року		Грудень 2010 року	
	Довіряють	Не довіряють	Довіряють	Не довіряють
Голові державної адміністрації Вашої області *	26	60	42	38
Обласній раді **	25	60	40	39
Голові державної адміністрації Вашого району	28	58	42	35
Міському (селищному, сільському) голові	39	52	61	30
Районній раді	29	57	40	35
Міській (селищній, сільській) раді	36	53	55	33

* Для АР Крим – запитання про голову Ради міністрів АР Крим, для мешканців Києва – про міського голову.

** Для АР Крим – запитання про Верховну Раду АР Крим, для мешканців Києва – про міську раду.

Важливим чинником, що визначає рівень довіри до призначених посадовців, продовжує залишатися регіон країни. Значно вищий рівень довіри до всіх місцевих органів влади серед опитаних на Заході країни, найменший запас довіри місцева влада має на Сході. Хоча результати останніх місцевих виборів прийнято вважати успіхом Партії регіонів, отримані дані засвідчують, що Схід країни – це єдиний регіон, в якому показник довіри до ново-

обраних голів міст, сіл та селищ менший за 50%. Таким чином, електорат Західного (передусім) та Центрального регіону демонструє більш позитивне ставлення до своїх місцевих органів влади, виглядаючи при цьому більш консолідованим, ніж решта країни.

Таблиця 3

Розподіл частки тих, хто довіряє (сума відповідей "повністю довіряю" та "скоріше, довіряю") за відповідями на запитання: "Скажіть, будь ласка, якою мірою Ви довіряєте...?", % по регіонах країни

	Серед всіх	Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	АР Крим
Голові державної адміністрації Вашої області	42%	48%	48%	33%	38%	41%	47%
Обласній раді	40%	50%	43%	37%	35%	33%	43%
Голові державної адміністрації Вашого району	42%	50%	46%	41%	34%	48%	47%
Міському (селищному, сільському) голові	61%	73%	74%	73%	44%	57%	60%
Районній раді	40%	49%	44%	34%	33%	45%	45%
Міській (селищній, сільській) рад	55%	67%	63%	68%	41%	53%	50%
<i>Респондентів</i>	2106	406	314	248	690	212	108

Електоральні орієнтації

Згідно з результатами дослідження, якби вибори до Верховної Ради України відбувалися в грудні, то 14% опитаних однозначно не брали б у них участі. Ще 11% проголосувала б проти всіх (зауважимо, що насправді таких виборців значно менше – на останніх парламентських виборах їх було 2,73%) і ще 11% не визначилися, за кого голосуватимуть.

Відповідно ми маємо більше третини (36%) електорату, який зараз не підтримуватиме жодну з політичних сил. Такий високий рівень невизначеності, з одного боку, є наслідком низької зацікавленості в політиці на місцевому рівні, що позначилося на рівні явки на місцевих виборах у жовтні 2010 р. (за даними опитування, голосували на місцевих виборах 67% опитаних), а з іншого – втомі від постійного занурення в політичні події, очікування новорічних свят, передсвятковими настроями тощо. До того ж зазначимо, що соціологічні дослідження постійно фіксують зменшення рівня електоральної визначеності та готовності брати участь у голосуваннях у міжвиборчі періоди.

У рейтингу партій першість продовжує утримувати Партія регіонів, яку підтримують 27% опитаних. Серед тих, хто взяв би участь у виборах, якби вони відбувались найближчої неділі, цей показник становить майже 36%.

Другу позицію зберігає за собою Партія "Батьківщина", яку підтримують 11% (15% серед тих, хто визначився та прийшов би голосувати).

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Таблиця 4

Розподіл відповідей на запитання: "Якби найближчої неділі відбувалися вибори до Верховної Ради України, а до бюлетеня були включені зазначені партії та блоки, за яку партію або блок Ви проголосували б?", %

	Серед всіх опитаних	Серед тих, хто визначився та сказав, що прийде на вибори
Партія регіонів (лідери – В. Янукович, М. Азаров)	27,1	35,9
Партія "Батьківщина" / Блок Юлії Тимошенко (лідер – Ю. Тимошенко)	11,3	14,9
Партія "Фронт змін" (лідер – А. Яценюк)	6,7	8,9
Всеукраїнське об'єднання "Свобода" (лідер – О. Тягнибок)	5,2	6,8
Партія "Сильна Україна" (лідер – С. Тігіпко)	4,8	6,3
Комуністична партія України (лідер – П. Симоненко)	3,7	4,9
Партія "УДАР Віталія Кличка" (лідер – В. Кличко)	1,5	2,0
Народна партія / Блок Володимира Литвина (лідер – В. Литвин)	1,1	1,4
Партія "Наша Україна" (лідер – В. Ющенко)	0,7	0,9
Партія "Громадянська позиція" (лідер – А. Гриценко)	0,6	0,8
Соціалістична партія України (лідери – В. Цушко, О. Мороз)	0,4	0,5
Інша партія	1,8	2,7
Не підтримав би жодну з партій (проголосував би проти всіх)	10,6	14,0
Важко відповісти	10,8	
Не брав би участі у виборах	13,7	
Респондентів	2106	1592

Фронт змін підтримують 6,2%, (8,9%), "Свободу" – 5,2% (6,8), "Сильну Україну" – 4,8% (6,3%), Комуністичну партію України – 3,87% (4,9%). Усі зазначені вище політичні сили потрапили б до Верховної Ради України, якби вибори відбувались найближчої неділі.

Далі в рейтингу по низхідній розташувалися Партія "УДАР" В. Кличка, яку підтримують 1,5% (2%) виборців, Наша Україна – 0,7% (0,9%), Громадянська позиція А. Гриценка, Соціалістична партія України тощо¹. Загалом інші партії готові підтримати 1,8% респондентів, не підтримують жодної партії – 10,6%.

Порівняно з аналогічним дослідженням, проведеним наприкінці минулого року, фіксуються такі тенденції:

- Рейтинг Партії регіонів В. Януковича знизився на 6% (грудень 2009 – 33%), Партії "Батьківщина" / Блоку Юлії Тимошенко на 7% (грудень 2009 – 18,4%). Таким чином розрив між двома лідерами майже не змінився (грудень 2009 р. – 14,6%, грудень 2010 р. – 15,8%).
- Рейтинг А. Яценюка також за підсумками року залишається без змін (6,3% – у грудні 2009 р. та 6,7% зараз).

¹ До таблиці включено партії, які отримали підтримку більше 0,5% опитаних респондентів.

- Значний крок з точки зору подолання прохідного бар'єру зробило ВО "Свобода". Якщо у грудні минулого року підтримка партії О. Тягнибока становила 1,4%, то зараз це 5,2%. Таке зростання підтримки дозволяє не лише розглядати ВО "Свобода" як партію, що має реальні шанси потрапити до ВР, але й говорити про те, що кількість її прихильників зараз більша, ніж у С. Тігіпка та П. Симоненка.

- Позиції С. Тігіпка продовжують погіршуватися. У результаті на партійному рівні "Сильна Україна" за останній рік поступилась третім місцем Фронту змін і четвертим місцем ВО "Свобода".

- Позиції КПУ залишаються стабільними (3,7% як і рік тому), що дозволяє розраховувати на місце в майбутньому складі парламенту.

Регіональний розподіл електоральних уподобань засвідчує відсутність серйозної конкуренції для Партії регіонів на Сході та Півдні країни. У Західному регіоні 4 політичні сили мають фактично однакову за розміром електоральну базу.

Таблиця 5
Розподіл відповідей на запитання: "Якби найближчої неділі відбувалися вибори до Верховної Ради України, а до бюлетеня були включені зазначені партії та блоки, за яку партію або блок Ви проголосували б?",
% по регіонах

	Серед всіх	Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	АР Крим	Київ
Партія регіонів (лідери – В. Янукович, М. Азаров)	27%	11%	21%	26%	36%	40%	45%	13%
Партія "Батьківщина" / Блок Юлії Тимошенко (лідер – Ю. Тимошенко)	11%	18%	17%	22%	5%	8%	3%	6%
Партія "Фронт змін" (лідер – А. Яценюк)	7%	12%	12%	10%	2%	4%	0%	6%
Всеукраїнське об'єднання "Свобода" (лідер – О. Тягнибок)	5%	16%	4%	3%	2%	1%	0%	7%
Партія "Сильна Україна" (лідер – С. Тігіпка)	5%	3%	5%	5%	6%	6%	7%	6%
Комуністична партія України (лідер – П. Симоненко)	4%	1%	2%	6%	5%	6%	8%	1%
Не підтримав би жодну з партій	11%	11%	14%	10%	6%	14%	9%	23%
Важко відповісти	11%	14%	12%	7%	9%	7%	7%	25%
Не брав би участі у виборах	14%	7%	9%	4%	26%	9%	20%	0%

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Демократія: влада vs опозиція

Оцінки населенням рівня демократичності влади за рік перебування при владі В. Януковича не зазнали кардинальних змін. Хоча частка тих, хто був схильний оцінювати стан демократії як її повне панування, і зменшилася майже вдвічі – з 14 до 6%, а чисельність тих, хто вважає, що в країні зовсім немає демократії, зросла на 4%, це майже не позначилося на загальній картині.

У цілому за 10-бальною шкалою (де 10 балів – "повна демократія", а 1 бал – "цілковита відсутність демократії") оцінки демократичності поточної влади становлять 5,17 бала, а надані зараз оцінки влади, коли президентом був В. Ющенко, – 5,79 бала.

Таблиця 6

Оцінка рівня демократичності влади

	Який рівень демократичності влади в нашій країні зараз?	Як би Ви оцінили рівень демократії в країні коли президентом був В. Ющенко?
1–2 бали ("цілковита відсутність демократії")	15%	11%
3–4 бали	22%	16%
5–6 балів	31%	31%
7–8 балів	26%	28%
9–10 балів ("повна демократія")	6%	14%
Середній бал	5,17	5,79

За даними опитування, 29% населення вважає, що зараз в Україні не потрібна політична опозиція (для порівняння, відповідаючи на аналогічне запитання, в РФ лише 16% вказали, що їхній країні зараз не потрібна політична опозиція)², 54% – що потрібна.

Таблиця 7

Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви думаєте, чи потрібна зараз в Україні політична опозиція?", %

Так	36	54
Скоріше, так	18	
Можливо, так, можливо, ні	10	
Скоріше, ні	9	29
Ні	20	
Важко відповісти	7	

Зазначимо, що серед електорату всіх без винятку політичних партій – і провладних, і опозиційних – є такі, котрі вважають, що політична опозиція зараз не потрібна. Однак, серед електорату провладних партій таких більше (до 47% серед тих, хто голосуватиме за Партію регіонів), ніж серед опозиційних.

² <http://www.levada.ru/press/2010111705.html>

Саме протистояння влада – опозиція настільки змінилося, що якщо на початку ми говорили про недовіру до владних інститутів і це стало вже загальноприйнятим формулюванням, то недовіра до опозиції також має своє глибоке коріння, яке якраз і знаходить вираз у визнанні її некорисності для суспільства і відтак в її зайвості.

Основні аргументи, з якими погоджуються ті, хто вважає, що опозиція потрібна, наведені в табл. 8, а думки тих, хто вважає, що опозиція не потрібна, – у табл. 9.

Таблиця 8

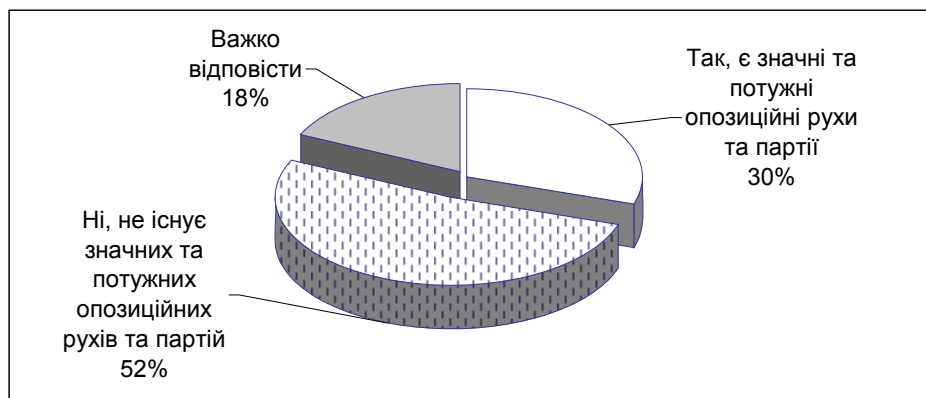
Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви думаєте, навіщо в Україні потрібна опозиція?", %

<i>Сума відповідей не дорівнює 100% тому, що респондент міг обрати не більше трьох варіантів відповіді</i>	<i>Серед тих, хто вважає, що в Україні потрібна політична опозиція, N=1498</i>
Щоб тримати владу під контролем / не давати владі чинити свавілля	65
Щоб суспільство могло обирати між програмами влади та опозиції	33
Щоб була можливість враховувати думку меншості при ухваленні політичних рішень	30
Щоб підтримувати діалог між владою та суспільством	28
Щоб забезпечити можливість демократичних виборів та зміни влади (прихід опозиції до влади)	26
Інше	0,5
<i>Важко відповісти</i>	7

Таблиця 9

Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви думаєте, чому в Україні не потрібна опозиція?", %

<i>Сума відповідей не дорівнює 100% тому, що респондент міг обрати не більше трьох варіантів відповіді</i>	<i>Серед тих, хто вважає, що в Україні не потрібна політична опозиція, N=973</i>
Ті, хто зараз перебуває в опозиції, вже були при владі та показали свою нездатність щось змінити на краще	47
Зараз не можна розпорошувати сили суспільства на суперечки та протистояння	35
Опозиція захищає лише свої власні інтереси, лідери опозиції мають непривабливе/відразливе моральне обличчя	28
Опозиція заважає ефективно вирішувати наші проблеми	17
Існуючі проблеми в Україні можна вирішити лише "сильною" рукою	16
Політика В. Януковича відображає інтереси найширших верств населення	13
Інше	0,3
<i>Важко відповісти</i>	12

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви думаєте, чи є зараз в Україні потужні та значущі опозиційні до діючої влади політичні партії та рухи?", %

Більше половини опитаних (52%) вважає, що зараз в Україні не існує значних та потужних опозиційних рухів та партій.

Переважна більшість тих, хто вважає необхідним існування в країні політичної опозиції, переконана в тому, що зараз в Україні діють потужні опозиційні партії та рухи. Натомість ті респонденти, які не бачать необхідності у опозиції на даному етапі, не схильні вважати сьогодишню опозицію значущою.

Таблиця 10

Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви думаєте, чи є зараз в Україні потужні та значущі опозиційні до діючої влади політичні партії та рухи?", %

	<i>Серед тих, хто вважає, що зараз країні потрібна політична опозиція</i>	<i>Серед тих, хто вважає, що зараз країні НЕ потрібна політична опозиція</i>	<i>Серед тих, хто не визначився потрібна чи ні зараз країні опозиція</i>
Так, є опозиційні рухи та партії	45%	11%	15%
Ні, не існує опозиційних рухів та партій	42%	72%	49%
Важко відповісти	14%	16%	36%
<i>Респондентів</i>	<i>1133</i>	<i>609</i>	<i>364</i>

На даний час 31% опитаних схильні вважати найбільш значущою та потужною опозиційною партією "Батьківщину"/ Блок Юлії Тимошенко, 14% вважають такою силою "Фронт змін", 11% – ВО "Свобода", 3% назвали "Нашу Україну".

Оцінки економічного становища та перспектив розвитку країни та власного життя

Більшість опитаних вважає, що зараз держава недостатньо регулює економічні процеси в країні (56%), 19% вважає рівень втручання держави в економіку достатнім, і лише 10% вважають, що держава занадто сильно втручається в економічні процеси. Не змогли визначитися з відповіддю на це запитання 15% опитаних.

Відчуваючи потребу в більш сильному регулюванні економічних процесів в країні, лише 39% опитаних вважають, що в країні є сили, здатні забезпечити швидке піднесення економіки та поліпшити рівень життя населення. Натомість 31% вважає, що таких сил немає.

Таблиця 11

Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви гадаєте, чи є в країні сили, які можуть забезпечити швидкий підйом економіки та рівня життя населення?", %

Так, є	15	39
Скоріше, є	24	
Можливо, є, можливо, ні	23	
Скоріше, не існує	9	31
Ні, не існує	22	
<i>Важко відповісти</i>	7	

Таблиця 12

Розподіл відповідей на запитання: "На який строк Ви можете впевнено планувати майбутнє своєї родини / своє особисте майбутнє?", %

Більш ніж на 10 років	0,8
На шість-десять років	1,2
На три-п'ять років	4
На один-два роки	18
На найближчі місяці	36
На найближчі тижні	31
<i>Важко відповісти, не знаю</i>	9

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Таблиця 13

Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви вважаєте, криза в Україні...?", %

Вже закінчилася	1
Закінчується	9
Триває	71
Ще тільки починається	14
Її не було і не буде	2
Важко відповісти	3

Песимістичні настрої мешканців України не вщухають. Так, переважна більшість (71%) вважає, що Україна продовжує потерпати від кризи, ще 14% сказали, що криза лише тільки розпочинається. Лише 10% вважають, що криза закінчилася чи закінчується. На цьому тлі закономірно, що песимістичні оцінки власного становища та змін, які сталися протягом року, переважають над оптимістичними. Наприкінці цього року 30% українських громадян вважали, що зараз вони живуть краще, ніж рік тому; гірше, за власними цінками, стали жити 59%.

Таблиця 14

Розподіл відповідей на запитання: "Як Ви оцінюєте своє майбутнє порівняно із тим, як Ви його оцінювали рік тому?", %

Моє майбутнє виглядає значно кращим, ніж рік тому	4
Скоріше, кращі, ніж рік тому	25,5
Скоріше, гірші, ніж рік тому	45
Моє майбутнє виглядає значно гіршим, ніж рік тому	13,5
Важко відповісти	12

За даними моніторингового дослідження, розрив між найбагатшими та найбіднішими прошарками населення у показниках особистого доходу останні три роки залишається незмінним: найбагатші респонденти мають дохід у 13 разів більший, ніж найбідніші.

Якщо мова йде про сукупний дохід родини, то тут ми фіксуємо збільшення дистанції між найбіднішими та найбагатшими вже четвертий рік поспіль: якщо в 2007 р. різниця була у 11,4 разу то зараз вона збільшилася до майже 17 разів.

Динаміка соціально-економічних оцінок та очікувань³

Індекс поточного особистого матеріального становища (ІПСо)⁴

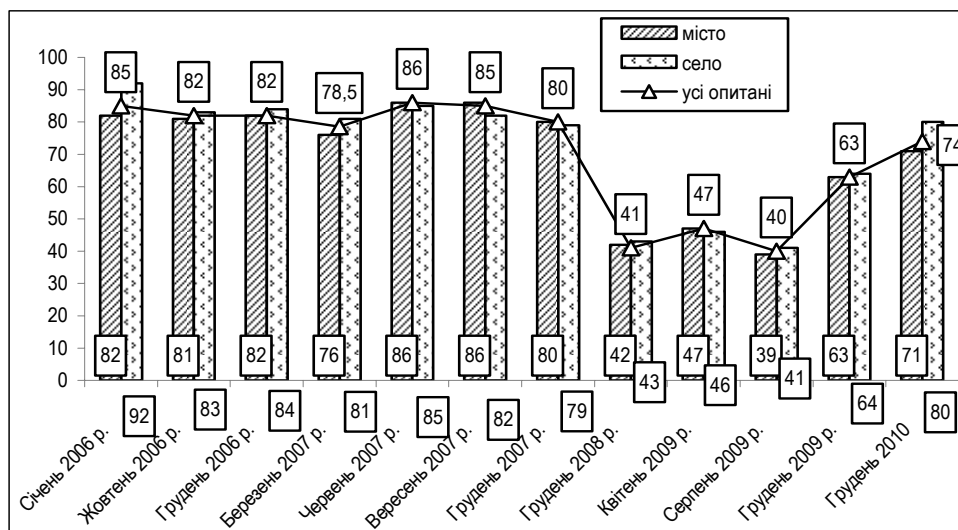

Рис. 5. Динаміка індексу поточного особистого матеріального становища

Таблиця 15

Динаміка індексу поточного особистого матеріального становища (ІПСо) у регіональному вимірі⁵

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.
Захід	84	77	54	55	54	69	68
Центр	80	80	46	25	42	56	75
Північ	73	89	48	73	49	79	84
Схід	87	84	38	40	34	62	78
Південь	71	74	34	48	38	55	72
АР Крим	88	36	13	22	3	41	64
м. Київ	83	101	41	63	38	61	57
Загалом	82	80	41	47	40	63	74

³ Динаміку соціально-економічних оцінок та очікувань розглянуто через аналіз індексів поточного особистого матеріального становища, поточного суспільного матеріального становища, очікування змін особистого матеріального становища, очікування розвитку економіки країни впродовж найближчого року та інфляційних очікувань, які розраховано на основі моніторингових даних УІСД/ІСМ. Значення індексів обчислюють таким способом: від частки позитивних відповідей віднімають частку негативних, до різниці додають 100, щоб уникнути появи від'ємних величин. Значення індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Значення дорівнює 200 у тому разі, якщо всі респонденти позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100 тоді, коли частки позитивних і негативних оцінок однакові. Значення індексу менше за 100 означає, що в суспільстві переважають негативні оцінки.

⁴ Цей індекс визначається на основі запитання анкети: "Як змінилося життя вашої родини протягом поточного місяця (за останні 30 днів) у порівнянні із попереднім місяцем?"

⁵ Розрахунки по областях: тут та далі надані тільки за серпень та грудень 2009 р. через достатній об'єм вибіркової сукупності, як складала понад 10 000 респондентів. Чисельність вибірок попередніх опитувань не дозволяє здійснити такий аналіз.

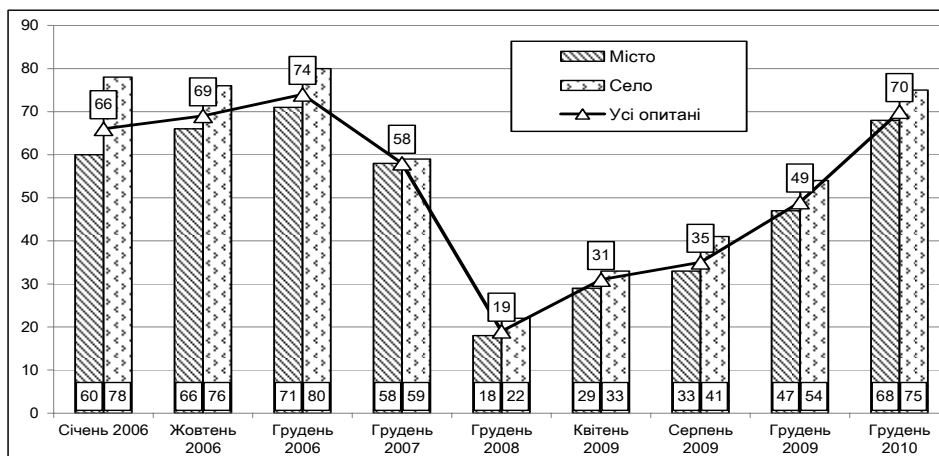
МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища (ІПСС) ⁶

Таблиця 16

Динаміка індексів поточного суспільного матеріального становища

	Січень 2006 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.
ІПСС населеного пункту	71	77	80	64	25	39	38	53	73
ІПСС області	69	72	75	60	21	32	37	51	72
ІПСС країни	59	60	69	49	12	22	30	43	66
<i>Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища (ІПСС)</i>	66	69	74	58	19	31	35	49	70

Рис. 6. Динаміка інтегрального індексу поточного суспільного матеріального становища

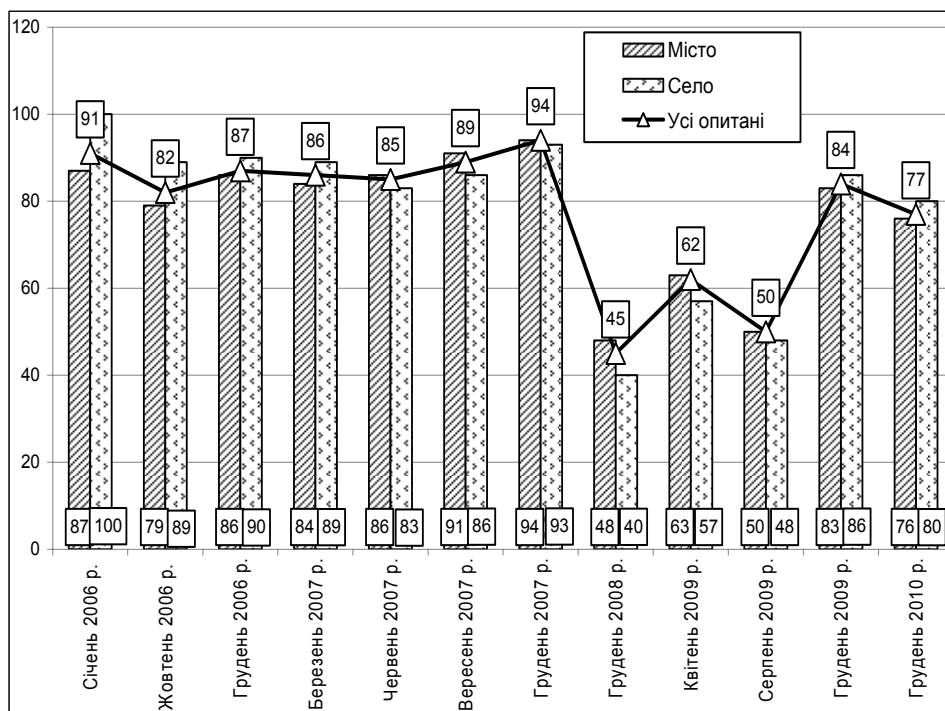
Таблиця 17

Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища (ІПСС)

	Грудень 2006	Грудень 2007	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009	Грудень 2010
Захід	78	65	28	40	53	59	69
Центр	68	61	23	22	42	51	75
Північ	69	52	20	49	40	59	81
Схід	79	56	18	29	28	49	69
Південь	78	56	14	21	32	36	69
АР Крим	91	26	1	0	0	15	76
м. Київ	51	77	14	27	28	39	47
<i>Загалом</i>	74	58	19	31	35	49	70

⁶ Запитання анкети для визначення індексу поточного суспільного матеріального становища: "Як змінилася протягом останнього часу (за останні 2–3 місяці) соціально-економічна ситуація: (1) у вашому населеному пункті?; (2) у вашій області?; (3) в країні?". Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища обчислюється як середнє арифметичне індексів матеріального становища у населеному пункті, області, районі.

**Індекс очікуваних змін
особистого матеріального становища (ІЕОо)⁷**

**Рис. 7. Динаміка індексу очікуваних змін
особистого матеріального становища**

Таблиця 18

**Індекс очікуваних змін
особистого матеріального становища (ІЕОо)**

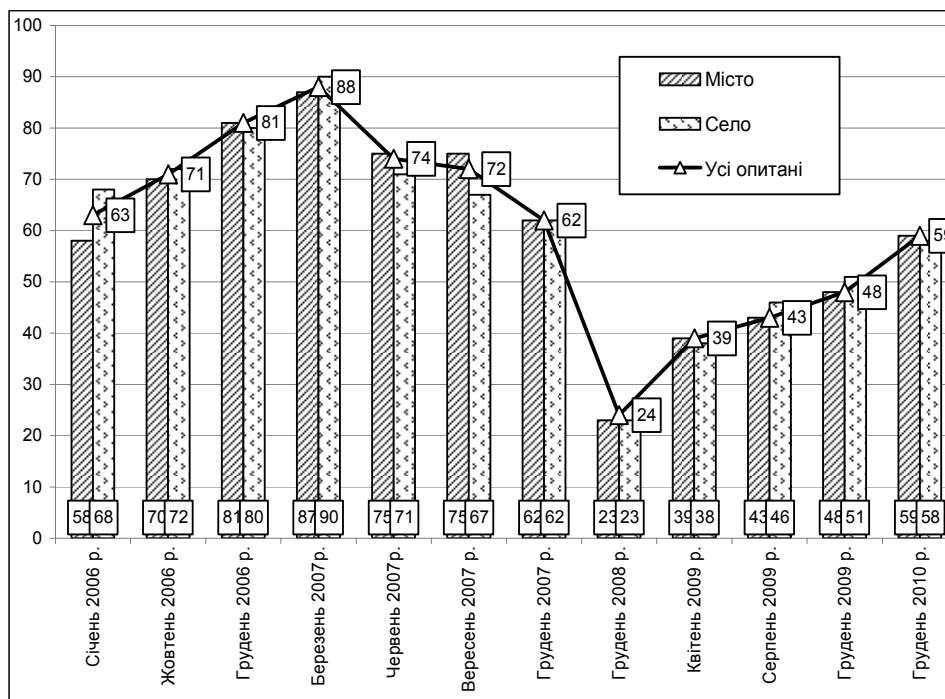
	Грудень 2006	Грудень 2007	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009	Грудень 2010
Захід	90	96	59	77	64	94	72
Центр	83	98	41	33	52	82	80
Північ	67	98	41	86	52	106	87
Схід	93	92	48	58	45	75	84
Південь	89	91	31	63	46	71	83
АР Крим	88	48	16	9	5	73	29
м. Київ	91	123	43	83	58	87	56
<i>Загалом</i>	<i>87</i>	<i>94</i>	<i>45</i>	<i>62</i>	<i>50</i>	<i>84</i>	<i>77</i>

⁷ Цей індекс визначається на основі запитання анкети: "Як, на вашу думку, зміниться матеріальне становище вашої сім'ї (Ваше особисто) через півроку?"

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

**Індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж
найближчих місяців (ІЕОс)⁸**

**Рис. 8. Динаміка індексу очікуваного розвитку економіки країни
впродовж найближчих місяців**

Таблиця 19

**Індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж
найближчих місяців (ІЕОс)**

	Грудень 2006	Грудень 2007	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009	Грудень 2010
Захід	81	67	33	46	57	58	63
Центр	79	62	23	38	46	51	62
Північ	70	66	22	46	53	53	53
Схід	87	62	21	35	36	47	61
Південь	77	64	23	40	43	40	49
АР Крим	84	18	4	11	12	37	61
м. Київ	72	76	20	40	46	43	50
<i>Загалом</i>	<i>81</i>	<i>62</i>	<i>24</i>	<i>39</i>	<i>43</i>	<i>48</i>	<i>59</i>

⁸ Цей індекс визначається за допомогою запитання: "Як ви вважаєте, наступні один-два місяці для економіки країни будуть гарними, поганими часами або якими-небудь ще?"

Індекс інфляційних очікувань (ІО)⁹

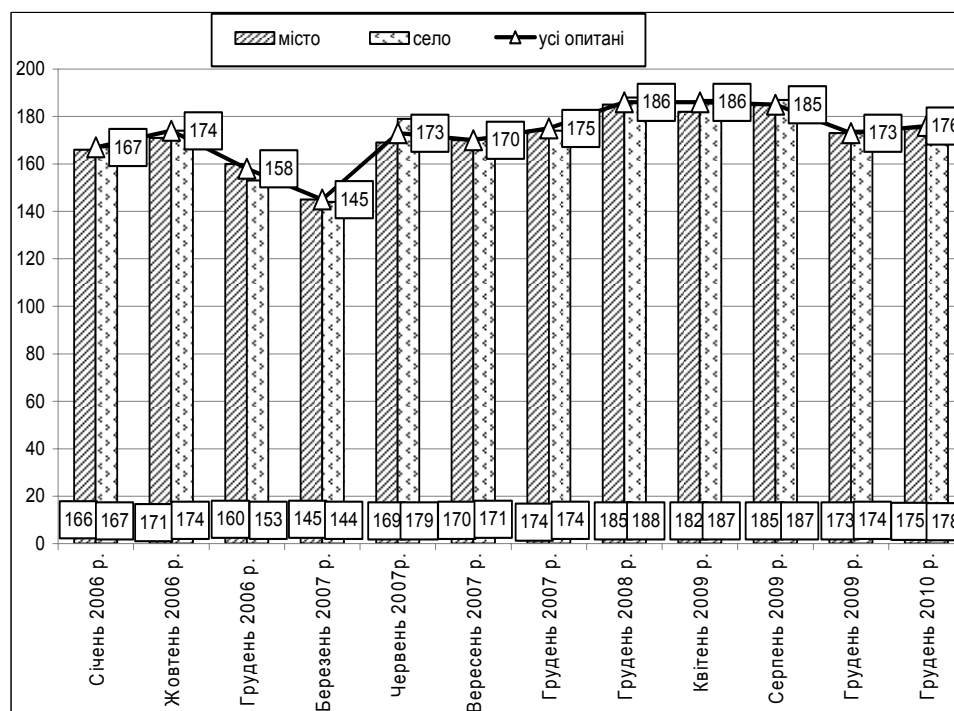

Рис. 9. Динаміка індексу інфляційних очікувань

Таблиця 20

Індекс інфляційних очікувань (ІО)

	Грудень 2006	Грудень 2007	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009	Грудень 2009
Захід	147	170	181	180	182	175	177
Центр	152	182	186	190	189	173	175
Північ	161	174	177	165	178	152	170
Схід	165	176	189	187	188	180	174
Південь	166	168	190	180	187	178	183
АР Крим	178	189	191	199	193	168	192
м. Київ	133	153	185	191	176	168	170
Загалом	158	175	186	183	185	173	176

⁹ Для визначення індексу інфляційних очікувань респондентам ставиться запитання: "Як Ви вважаєте (очікуєте), протягом наступних одного-двох місяців доходи Вашої родини будуть зростати більш швидко, ніж ціни, приблизно тими ж темпами, що і ціни, або повільніше, ніж ціни?" Значення ІО обчислюють таким способом: від частки відповідей, що свідчать про зростання інфляції, віднімають частку відповідей, які свідчать про зменшення інфляції, і до цієї різниці додають 100, щоб уникнути появи від'ємних величин. Значення цих індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Наприклад, значення індексу дорівнює 200, якщо всі громадяни передбачають зростання інфляції.

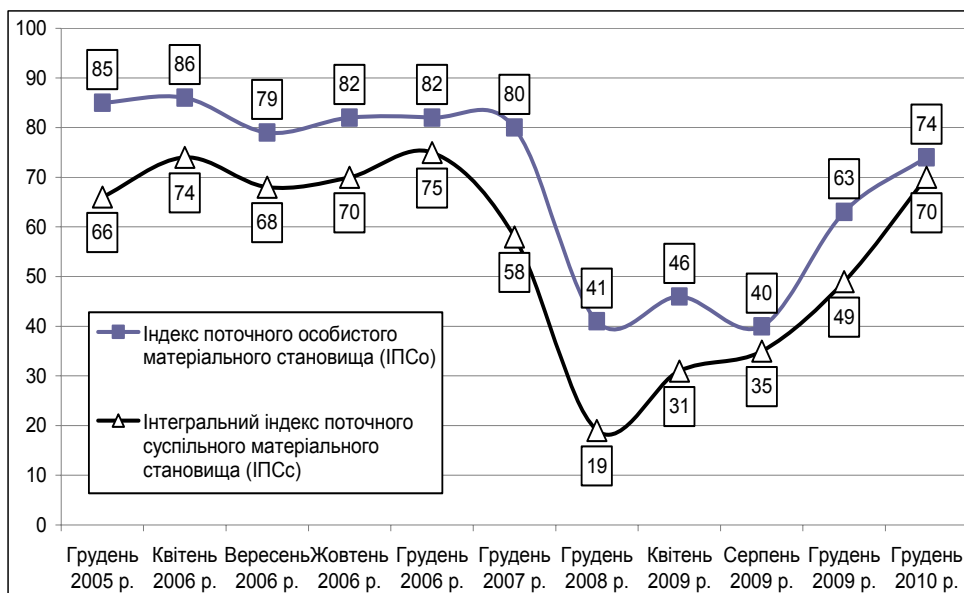
МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Таблиця 21

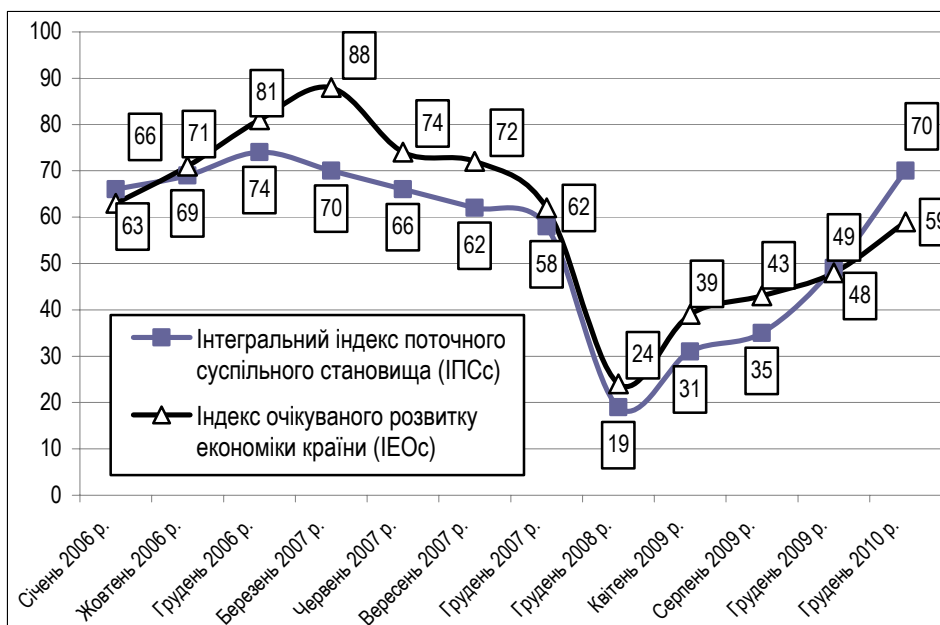
Зведена таблиця індексів оцінок та очікувань за соціально-демографічними групами (грудень 2010 р.)

	ІНСО	ІНСС	ІЕОО	ІЕОС	ІО
Загальний (по всьому масиву опитаних)	74	70	77	59	176
<i>Індекси в розрізі населених пунктів різного типу</i>					
Міста	71	68	76	59	175
Сільська місцевість	80	75	80	58	178
<i>Індекси залежно від регіону опитування</i>					
Захід	68	69	72	63	177
Центр	75	75	80	62	175
Північ	84	81	87	53	170
Схід	78	69	84	61	174
Південь	72	69	83	49	183
АР Крим	64	76	29	61	192
м. Київ	57	47	56	50	170
<i>Індекси залежно від віку</i>					
18–29 років	80	76	88	69	173
30–39 років	72	69	73	57	173
40–49 років	75	66	74	53	175
50–59 років	75	70	77	58	178
60 років та старші	68	69	72	56	181
<i>Індекси залежно від статі</i>					
Чоловіки	75	71	77	56	175
Жінки	73	70	77	61	177
<i>Індекси залежно від рівня освіти</i>					
Початкова освіта	74	70	70	48	175
Неповна середня освіта	68	75	72	50	185
Повна середня загальна освіта	72	69	77	57	178
Неповна вища освіта (3 курси й більше)	76	69	79	58	174
Повна вища освіта (ВНЗ III–VI рівнів)	75	73	77	66	173
<i>Індекси залежно від матеріальної самооцінки</i>					
Низьке	61	59	67	44	185
Нижче за середнє	67	64	64	54	181
Середнє	84	82	90	73	171
Вище за середнє	109	88	110	73	142
<i>Індекси залежно від соціального статусу</i>					
Наймані працівники державного сектору	77	71	78	59	181
Наймані працівники приватних підприємств	75	70	74	56	171
Приватні підприємці, бізнесмени, фермери	85	72	85	59	158
Самозайняті	77	71	85	55	169
Непрацюючі	71	70	76	61	179

**Порівняльний аналіз індексів оцінки поточної ситуації
та очікуваних змін**

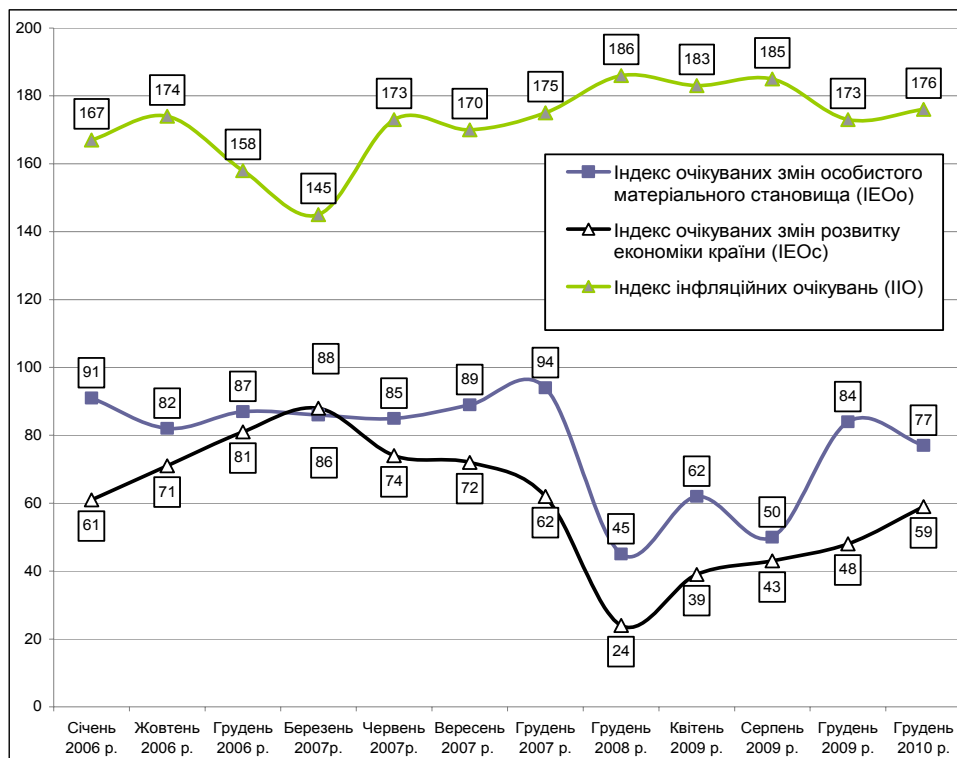

Рис. 10. Динаміка індексів поточного особистого і суспільного матеріального становища впродовж 2005 – 2010 рр.

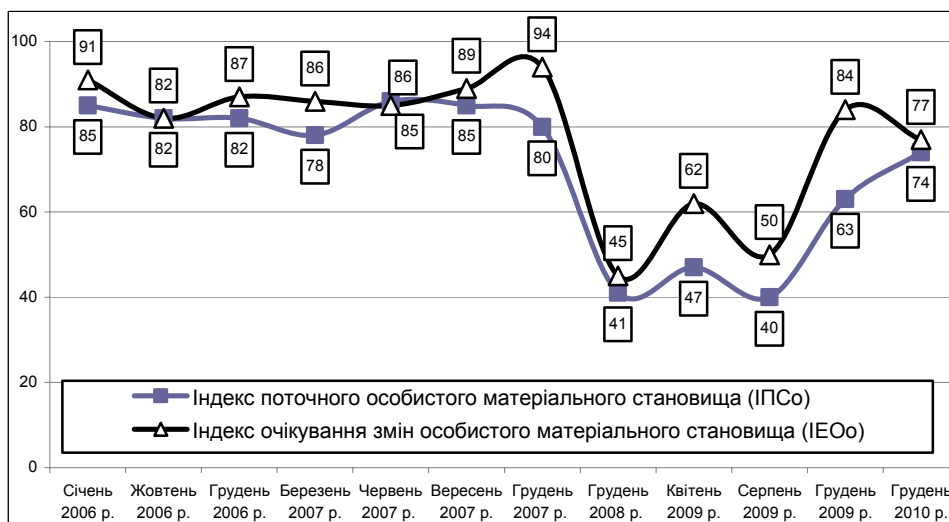

Рис. 11. Розподіл інтегрального індексу поточного суспільного становища та індексу очікуваного розвитку економіки країни впродовж 2006 – 2010 рр.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

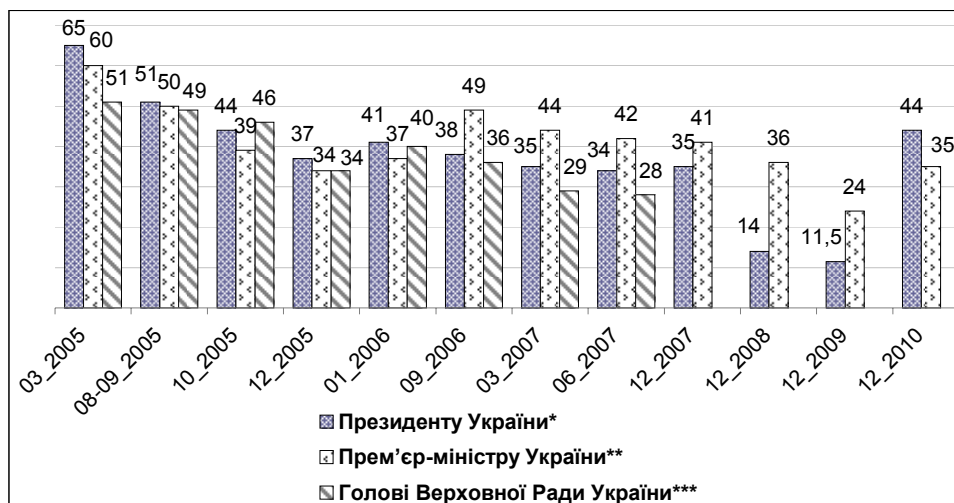

Рис. 12. Динаміка індексів очікування змін особистого матеріального становища, очікування змін розвитку економіки країни, інфляційних очікувань впродовж 2006 – 2010 рр.

Рис. 13. Розподіл індексів поточного особистого матеріального становища та очікуваних змін особистого матеріального становища протягом 2006 – 2010 рр.

Динаміка довіри до основних соціальних інститутів та організацій

* З лютого 2005 р. по грудень 2009 р. – вимірювався рівень довіри до В. Ющенка; у 2010 р. – вимірювався рівень довіри до В. Януковича.

** З лютого 2005 р. до вересня 2005 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко; з вересня 2005 р. до серпня 2006 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Єханурова; з серпня 2006 р. до 18 грудня 2007 р. – вимірювався рівень довіри до В. Януковича; з грудня 2007 р. до грудня 2009 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко.

*** До квітня 2006 р. вимірювався рівень довіри до В. Литвина; далі не вимірювався.

Рис. 14. Динаміка довіри до посадовців, %
(сума відповідей "повністю довіряю" та "скоріше, довіряю, ніж ні")

Таблиця 22

Динаміка рівня довіри, %

	Довіряють (сума відповідей "повністю довіряю" та "скоріше, довіряю, ніж ні")						Не довіряють (сума відповідей "повністю не довіряю" та "скоріше, не довіряю, ніж довіряю")					
	12/2005	09/2006	12/2007	12/2008	12/2009	12/2010	12/2005	09/2006	12/2007	12/2008	12/2009	12/2010
Політичним партіям	25	26	21	12	18	26	67	64	75	83	76	68
Верховній Раді України	28	29	23	7	11	24	63	58	57	88	84	70
Кабінетові Міністрів України	31	35	31	16	17	32	58	51	61	79	78	62
Національному банку України	33	39	41	9	13	21	50	44	45	84	79	64
СБУ	44	41	46	32	37	35	46	43	47	59	55	55
Міліції	35	33	35	22	26	25	59	58	63	72	70	70
Судовим органам	33	32	33	22	24	22	59	56	63	72	69	72
Прокуратурі	34	35	35	23	26	24	57	52	60	68	66	69
Блоку НАТО	19	21	20	16	13	15	63	65	71	72	75	67
Профспілкам	34	30	39	33	31	32	53	53	53	57	58	57
Голові державної адміністрації	30	34	33	22	26	40	53	44	54	64	60	35
Обласній раді	31	32	32	20	25	38	51	46	56	66	60	36

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

	Довіряють (сума відповідей "повністю довіряю" та "скоріше, довіряю, ніж ні")						Не довіряють (сума відповідей "повністю не довіряю" та "скоріше, не довіряю, ніж довіряю")						
	12/2005	09/2006	12/2007	12/2008	12/2009	12/2010	12/2005	09/2006	12/2007	12/2008	12/2009	12/2010	
Голові державної адміністрації Вашого району	32	33	36	24	28	39	52	47	52	61	58	33	
Міському (селищному, сільському) голові	40	50	49	33	39	57	47	38	43	57	52	28	
Районній раді	35	35	37	26	29	37	51	45	51	61	57	32	
Міській (селищній, сільській) раді	40	45	48	32	36	52	47	41	44	57	53	31	
Громадським молодіжним об'єднанням*	39	38	34	32	29	38	44	40	48	46	53	51	
Релігійним організаціям	49	50	48	40	41	49	41	36	45	47	49	43	
Збройним силам України	57	57	61	46	50	51	36	32	35	46	43	40	
Засобам масової інформації	Газетам	58	56	56	54	50	55	37	36	42	41	46	40
	Радіо	60	58	61	57	52	56	34	33	35	39	43	38
	Телебаченню	61	64	65	61	56	60	34	28	33	35	40	36

* У 2010 році – громадським організаціям.

Balakireva O.M., candidate of sociological sciences, Dmytruk D.A., candidate of sociological sciences, Sereda Y.V., candidate of sociological sciences

PUBLIC OPINION AND SITUATION ASSESSMENT: NOVEMBER – DECEMBER 2010.

Analysis of public opinion at the end of the year presents a general assessment of the current situation in the country, the assessment of results of local elections and the dynamics of trust in local government, the dynamics of electoral orientations and perceptions of democracy and look at the political opposition, self-assessment of economic situation and development prospects of countries and their own lives, the dynamics of socio-economic assessments and expectations and the dynamics of trust in basic social institutions and organizations.